

УДК 338.43

Вольська О. М.

Херсонський національний технічний університет

УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Визначено основні передумови формування сучасного ринку молочних продуктів. Висвітлено сутність поняття економічна ефективність молокопереробних підприємств. Розглянуто фактори успіху в становленні стратегічного підходу до управління розвитком молокопереробних підприємств.

Ключові слова: ефективність, витрати, результат, молокопереробне підприємство, контролінг.

Постановка проблеми. Поглиблення ринкових відносин в Україні призвело до проблеми переходу від виживання до сталого розвитку підприємств та підвищення ефективності їх діяльності. Ця проблема стосується як харчової промисловості України у цілому, так і молокопереробних підприємств зокрема.

Молочна галузь на сучасному етапі є однією з провідних галузей України. Висока затребуваність молочної продукції визначила її певний розвиток. Але, незважаючи на те, що в період 1990-2012 рр. діяльність молокопереробних підприємств визначається рядом кризових тенденцій, пов'язаних, насамперед, із наростаючим дефіцитом сировини, зростанням цін на молочну продукцію при одночасному зниженні платоспроможного попиту населення тощо, питання розвитку і підвищення ефективності молокопереробного виробництва в Україні набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальним питанням підвищення ефективності агропромислового комплексу України в ринкових умовах присвячували свої праці провідні вітчизняні вчені-економісти: Андрійчук В.Г., Гайдучський П.І., Єрмакова Т.Л., Куліш М.Ю., Саблук П., Попова О.Л. та ін.

Однак недостатній рівень споживання населенням молока та молокопродуктів, розбалансованість економічних інтересів виробників молока-сировини і переробників вимагають глибшого дослідження сучасного стану і тенденцій розвитку молокопереробних підприємств, визначення і порівняння рівня його ефективності, виявлення проблем у функціонуванні молокопереробних підприємств.

Мета статті. Виявлення проблем у функціонуванні та розповсюдженні заходів щодо підвищення ефективності молокопереробного виробництва.

Виклад основного матеріалу. В сучасних ринкових умовах виникає гостра необхідність створення дієвого механізму управління ефективністю господарської діяльності підприємств. Механізм підвищення ефективності виробництва взагалі представляє собою систему взаємопов'язаних форм, заходів і методів управління, яка спрямована на забезпечення його прибутковості та конкурентоспроможності.

Аналіз розвитку ринку молока та молочної продукції дозволяє виділити наступні основні тенденції у сфері виробництва, постачання молока для його переробки молокопереробними підприємствами та експорту і імпорту молочної продукції: дефіцит сировини на вітчизняному молочному ринку; стійка динаміка скорочення поголів'я корів; сезонний та дрібнотоварний характер виробництва молока; брак високоякісного молока; відсутність ефективних зв'язків між виробниками сировини і переробниками тощо.

За оцінками експертів, український ринок молочної продукції достатньо розвинутий, насиче-

ний і не відрізняється від європейських ринків. Однак, за даними Держкомстату, споживання молочної продукції на душу населення в Україні все ж в декілька разів нижче, ніж в європейських країнах. Так, наприклад, в центральних областях України зниження споживання для працездатного населення України становить від 30% до 40% відносно норми [1].

Сучасний ринок молочних продуктів в Україні динамічно розвивається та є висококонкурентним сектором ринку продуктів харчування, відкритим для виробництва нових продуктів. Тільки крупних гравців на ньому складає близько 15-20, не говорячи вже про дрібних виробників, кількість яких не перевищує декілька сотень. Найбільш крупними є такі компанії – Danone, Галичина, Lactalis тощо.

Для виявлення шляхів підвищення ефективності молокопереробних підприємств необхідно проаналізувати сутність категорій ефективності, яка є складною, багатогранною проблемою, яка викликає багато дискусій.

Загальноприйнято, що економічна ефективність – це показник, який співвідносить отриманий ефект із поточними витратами, що обумовили цей ефект, чи економічними ресурсами, використаними для його отримання. В першому випадку результат (ефект) зіставляється із споживаними ресурсами (витратами цих ресурсів за визначений період часу), а у другому – з застосовуваними ресурсами (сукупністю живої та уречевленої праці), які брали участь у виробництві товарів і послуг за цей період часу. Відповідно розрізняють затратний і ресурсний підходи до визначення ефективності. Визначення економічної ефективності на підставі затратного підходу є найпоширенішим. Наприклад, у відомій праці Т. Хачатурова відзначено, що «... економічна ефективність є відносна величина – відношення ефекту до необхідних для його отримання затрат» [4].

Узагальнюючим показником економічної ефективності є норма прибутку. Для підприємств у розвинутих країнах основною метою стає не максимізація прибутку, а максимізація чистого прибутку на одного зайнятого, що не виключає необхідності використання показника норми прибутку [3].

Більш конкретними показниками економічної ефективності є продуктивність і фондомісткість праці, фондівдача і фондомісткість продукції, економічна ефективність капітальних вкладень, нової техніки, енергомісткість продукції тощо.

Основні напрямки зростання економічної ефективності в Україні є суттєве зниження енергомісткості, матеріаломісткості (витрати матеріалів та ресурсів в Україні на одиницю продукції в 2-2,5 рази перевищують аналогічні показники у країнах Заходу), зростання фондівдачі тощо. Досягнення таких цілей передбачає, у свою чергу, демократичне трансформування всієї економічної

Таблиця 1

Фактори, які впливають на ефективність діяльності молокопереробних підприємств Херсонської області

Зовнішні фактори	Дії зі сторони держави	
		Міжнародні стандарти якості
Внутрішні фактори	Дотримання технології виробництва	
	Якість продукції (% продукції вищої якості)	
	Технічний стан основних виробничих фондів (коефіцієнт зносу)	
	Комплексне використання сировини	
	Ефективність використання обладнання (коефіцієнт завантаження обладнання)	

системи, в т. ч. її елементів продуктивних сил, техніко-економічних відносин, виробничих відносин (або відносин економічної власності), організаційно-економічних відносин та господарського механізму.

На сьогоднішній день існує багато різних підходів щодо проблеми оцінки і аналізу ефективності діяльності підприємств. До них відносяться використання показника прибутку як узагальнюючого показника результатів діяльності підприємств; темпів росту обсягів виробництва продукції, темпів росту продуктивності праці; показника витрат на гривню продукції; показників рентабельності як узагальнюючих показників ефективності тощо.

Кожен з наведених підходів має свої переваги, але більшість з них, які використовуються в Україні для оцінки і аналізу ефективності діяльності підприємств, має ряд недоліків: вони дозволяють визначити і проаналізувати ефективність діяльності «ізованих» від ринкових умов підприємств; дозволяють повною мірою визначити і проаналізувати вплив внутрішніх факторів на ефективність, але практично не враховують вплив зовнішніх факторів; не дають змоги оцінити ефективність функціонування капіталу підприємства, втіленого у знаннях і кваліфікації співробітників, здатність підприємства утримувати й залучати нових клієнтів[4].

Так, молокопереробні підприємства Херсонської області у 2011 р. порівняно з 2012 р. збільшила обсяги промислового виробництва на 59,9%. Відповідно до статистичних даних, протягом досліджуваного періоду обсяги закупівель молока мали тенденцію до збільшення як в цілому по Україні, так і по Херсонській області за рахунок зростання обсягів закупівель в особистих селянських господарствах. Поряд з цим закупка молока (сировини) у сільськогосподарських підприємств зменшилася на 29,5%. Неабияке значення має регулювання закупівельних цін на молоко та готову молочну продукцію на рівні держави. Оскільки, за даними підприємств з переробки молока, витрати молока-сировини в її собівартості становлять в середньому 60%, а за деякими видами молочної продукції досягають 83%. В літні місяці і в найкращі роки виробничі потужності молокопереробних підприємств завантажені у кращому випадку на 80%, взимку ще менше. На Заході такої сезонності немає. Звичайно в цих умовах, ціна на молоко різко зростає (в 2011 році вона склала 1,6-1,7 грн./л), підприємства працюють собі в збиток, а влітку намагаються отримати хоча б якісь прибутки. Тобто, можна зробити такий висновок, що в нашій державі фактично немає чіткої політики ціноутворення. Вона складається стихійно під впливом багатьох факторів. Молочна промисловість не може розвиватись відокремлено від сільськогосподарського виробництва, тому актуальними є питання щодо зменшення цін на молочну сировину, що дозволить підвищити конкурентоздатність готової продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Отже, пріоритетним напрямком підвищення конкурентоспроможності є удосконалення фінансово-економічних умов господарювання сільгосп-підприємств, зокрема формування доступу до фінансових ресурсів, системи державної підтримки та удосконалення умов оподаткування.

Тому для того, щоб визначити якісні і кількісні чинники впливу факторів на підвищення ефективності молокопереробного виробництва регіону, необхідно виокремити внутрішні та зовнішні їх складові (табл. 1). Ви

Таким чином, в умовах постійної невизначеності та мінливості політичних, економічних і соціальних факторів одне з головних місць в управлінні ефективності молокопереробного підприємства є аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів. Причому для забезпечення ефективної діяльності молокопереробного підприємства необхідно не пристосовуватися, а прогнозувати отриманні бажані результати. Для цього аналіз повинен бути направлений на встановлення і оцінку чинників факторів, що представляють загрозу або сприяють розвитку підприємства.

Підприємства переробної галузі є відкритими системами, які залежать від зовнішнього світу у відношенні постачання ресурсів, енергії, кадрів, а також споживачів [5]. Оскільки для забезпечення виживання підприємства необхідно мати інструмент по виявленню факторів, які вплинуть на діяльність підприємства.

В той же час потрібно зазначити, що на сьогоднішній день швидкість, з якою відбуваються зміни у зовнішньому середовищі, постійно зростає. Ситуація ускладнюється тим фактом, що зовнішнє середовище сьогодні характеризується невизначеністю, тобто відносно невеликою кількістю інформації та невпевненістю в її достовірності. А отже, сучасні підходи до аналізу зовнішнього середовища не в змозі забезпечити єдину обґрунтовану комплексну оцінку стану економіки, регіону чи певної галузі та їх впливу на розвиток підприємства.

Можна припустити, що достатньо невисокий рівень інвестиційної привабливості даної галузі пов'язаний перш за все з невизначеністю стану зовнішнього середовища молокопереробних підприємств, з відсутністю точної інформації про загрози тощо.

Серед факторів, що негативно впливають на здійснення інвестиційної діяльності молокопереробних підприємств, можна виділити такі:

- відсутність підтримки інвестиційної діяльності не лише з боку держави, а й з боку місцевих органів самоврядування;
- відсутність чіткого механізму встановлення закупівельних цін на сировину;
- відсутність досконалої інфраструктури інвестиційного ринку;
- відсутність повної інформаційної бази про інвестиційний ринок та інвесторів, які згодні реалізувати інвестиційні проекти;
- відсутність ефективної організації інвестиційного процесу на більшості молокопереробних підприємств;
- непристосованість страхових послуг щодо інвестиційного процесу;
- нестача власних коштів молокопереробних підприємств;

- великі витрати використання кредитних ресурсів;

- здорожчання енергетичних ресурсів.

Все це обґрунтовує необхідність введення економічної безпеки галузі, і розробки комплексу взаємопов'язаних моделей її оцінки, аналізу та прогнозування з метою створення надійної основи для процесу прийняття управлінських рішень.

В сучасних економічних умовах України, що характеризуються зростаючою конкуренцією, постійним зниженням норм прибутковості тощо, головним завданням для молокопереробних підприємств є прийняття ефективних управлінських рішень. Неякісні управлінські рішення призводять до значних втрат, внаслідок чого фінансова результативність суб'єктів господарювання знижується.

Однією із технологій управління, яка може забезпечити підвищення результативності на молокопереробних підприємствах, є контролінг. Слід зазначити, що закордонними фахівцями система контролінгу використовується досить тривалий час, а практика діяльності підприємств багатьох

розвинених країн підтверджує ефективність її застосування. В Україні процес впровадження методів контролінгу тільки розпочинається.

Висновки і пропозиції. Складність молокопереробного виробництва, велика кількість діючих у ньому чинників справляють неабиякий вплив на економічну ефективність підприємства. Тому її слід оцінювати за допомогою системи узагальнених і часткових показників. А враховуючи сучасні ринкові відносини, які характеризуються зростаючою конкуренцією, постійним зниженням прибутковості, невизначеністю та мінливістю політичних, економічних і соціальних факторів, головним завданням для підприємств харчової промисловості стає прийняття ефективних управлінських рішень, якого можна досягти за допомогою використання нових технологій управління, до числа яких можна віднести контролінг.

Тому підвищення ефективності і якості роботи молокопереробного підприємства в умовах ринкової економіки можна досягти лише шляхом поєднання прогресивної техніки і технології з раціональною організацією виробництва і праці.

Список літератури:

1. Державний комітет статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Міністерство аграрної політики України Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/>.
3. Гришова І. Ю. Оборотні засоби молокопереробних підприємств / І. Ю. Гришова ; за ред. академіка УААН М. Я. Дем'яненка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 188 с.
4. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні : монографія / за ред. П. Т. Саблука, В. І. Бойка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 340 с.
5. Контролінг – від теорії до реалізації на практиці : монографія / [В. В. Прохорова, Л. С. Мартюшева, Н. Ю. Петрусевич, Ю. В. Прохорова] – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 200 с.
6. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк [та ін.] ; за ред. В. М. Геєця. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.
7. Рухтурак М. В. Підвищувати ефективність виробництва та рівень споживання молока / М. В. Рухтурак // Економіка АПК. – 2005. – № 10. – С. 80-83.

Вольская О. Н.

Херсонский национальный технический университет

УПРАВЛЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТЬЮ МОЛОКОПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Резюме

Определены основные предпосылки формирования современного рынка молочных продуктов. Освещено понятие экономической эффективности молокоперерабатывающих предприятий. Рассмотрены факторы успеха в становлении стратегического подхода к управлению развитием молокоперерабатывающих предприятий.

Ключевые слова: эффективность, затраты, результат, молочная промышленность, контролинг.

Volska O. N.

Kherson National University of Ukraine

PERFORMANCE MANAGEMENT MILK PROCESSING PLANTS

Summary

The basic prerequisites for the formation of the modern dairy market. Deals with the concept of economic efficiency of dairy enterprises. The factors of success in the formation of a strategic approach to managing the development of milk processing plants.

Key words: efficiency, expenses, the outcome, dairy industry, controlling.